

رصد رفتارها و نگرش‌های ایرانیان در موضوع فرزندآوری

مرکز پژوهش‌های مجلس در اردیبهشت ۱۴۰۱ گزارش تحت عنوان «رصد رفتارها و نگرش‌های ایرانیان در موضوع فرزندآوری» منتشر کرده است که در ادامه می‌آید.

باتوجه به تصویب قانون «حمایت از خانواده و جوانی جمعیت» در تاریخ ۱۹/۸/۱۴۰۰ توسط مجلس شورای اسلامی در قالب اصل (۸۵) قانون اساسی و اجرای آزمایشی آن به مدت هفت سال، این گزارش به‌عنوان اولین پیش‌نیاز رصد قانون فوق، به بررسی وضعیت فرزندآوری و نگرش نسبت به مطلوبیت آن در جامعه پیش از اجرایی شدن قانون پرداخته است. این بررسی کمک خواهد کرد سیاست‌گذاران، مدیران و کارشناسان دستگاه‌های اجرایی و نهادهای مردمی، تصویر روشن‌تری از وضعیت موجود و چرایی تلاش در راستای تغییر سیاست‌ها به سوی تشویق و حمایت از فرزندآوری به دست آورند و ازسوی دیگر زمینه مناسبی جهت ارزیابی اثربخشی اجرای قانون در بهبود وضعیت، فراهم خواهد آمد.

در بخش رفتارهای فرزندآوری با مرور شاخص‌هایی چون رشد جمعیت، بعد خانوار، تعداد مولید، میزان ناخالص مولید، میزان باروری عمومی زناشویی، الگوی سنی باروری در ایران، فاصله زمان تولد فرزند از زمان ازدواج، مرتبه تولد فرزند، میزان باروری کل به تفکیک مناطق شهری و روستایی، الگوی تحصیلی باروری زنان در ایران، میزان باروری کل به تفکیک زنان شاغل و غیرشاغل تلاش شده مهم‌ترین مشخصه‌های فرزندآوری جامعه ایرانی مرور شود. باتوجه به داده‌های به دست آمده از شخص‌های مذکور، می‌توان گفت کاهش فرزندآوری در کشور به یک الگوی گالی تبدیل شده و در تمامی استان‌ها، شهرها و روستاها، گروه‌های مختلف اجتماعی و ... محرز است هرچند که شدت و ضعف متفاوتی دارد.

در بخش سنجش نگرش‌های جامعه به فرزندآوری تلاش شد نتایج پیمایش‌های ملی صورت گرفته در این حوزه موردبررسی و ارزیابی قرار گیرد. ازجمله این پیمایش‌ها می‌توان به پیمایش «گرایش‌های فرهنگی و نگرش‌های اجتماعی در ایران-گزارشی از یک نظرخواهی ملی در سال ۱۳۵۳» (۱۳۵۳)؛ «پیمایش بررسی نگرش‌های و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران» (۱۳۷۵)؛ «گرایش‌های فرهنگی و نگرش‌های اجتماعی ایرانیان کل کشور» (۱۳۸۳)؛ سه موج «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» (۱۳۷۹، ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴)؛ «بررسی نحوه نگرش جوانان در آستانه ازدواج و زنان همسر دار ۱۵-۴۹ ساله نسبت به فرزندآوری و شناخت عوامل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر آن» (۱۳۹۴)؛ «وضعیت اجتماعی، فرهنگی و اخلاقی جامعه ایران» (۱۳۹۶)؛ «پیمایش ملی ازدواج» (۱۳۹۶)؛ «پیمایش ملی خانواده» (۱۳۹۸)؛ «نظرسنجی ایسپا پیرامون نگرش جامعه به مناسب بودن چندفرزند برای یک خانواده» (۱۴۰۰) اشاره کرد.

مقایسه داده‌های این دو بخش (رفتارها و نگرش‌ها) نشان می‌دهد بین رفتارهای فرزندآوری و نگرش جامعه به فرزندآوری در جامعه ما شکاف وجود دارد. اگرچه نگاهی به داده‌های جمعیتی نشان از گرایش خانواده‌های ایرانی به محدودکردن فرزندان به حدود دو فرزند دارد، اما به‌لحاظ نگرشی مطلوبیت فرزندآوری در جامعه روبه‌افزایش است. در توضیح علت این شکاف باید گفت رفتار باروری لزوماً منبعث از نگرش نسبت به مطلوبیت فرزند نبوده و عوامل متعددی بر تصمیم‌گیری زوجین دخیل هستند.

پژوهش‌های متعدد در این زمینه بر تأثیرگذاری وضعیت کلان اقتصادی و همچنین وضعیت اقتصادی خانوار،

مبهم بودن وضعیت آینده پیش رو، عوامل روانی مانند ترس از زایمان و فرزندآوری، ترس از اختلال در رابطه با همسر با آمدن فرزند جدید، افزایش تمایل به پیشرفت فردی، حساس‌تر شدن خانواده‌ها به فرایند فرزندپروری، تحولات تربیتی، نداشتن حمایت خانواده گسترده، تجربه زیست منفی از خانواده‌های پرجمعیت، تغییرات اجتماعی چون افزایش سطح تحصیلات و میزان اشتغال زنان و دشواری در هماهنگی نقشی برای زنان، رشد فردگرایی، کاهش منافع احساسی داشتن چندین فرزند، افزایش سن ازدواج، موضوع ناباروری، افزایش نرخ سزارین، استفاده مکرر از داروهای هورمونی پیشگیری از بارداری، سقط جنین، نهادینه‌شدن سیاست تحدید موالید از سال ۱۳۷۲ تاکنون و ... تأکید ورزیده‌اند. علاوه‌براین تغییر نگرش نسبت به موفقیت و پیشرفت و انتظار از زندگی نیز از جمله عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای فرزندآوری در کنار مطلوبیت فرزند ذیل این مسئله است. به‌عبارت‌دیگر خانواده ایرانی همچنان فرزند را ارزشمند و مطلوب می‌داند، اما در عمل به‌علت چالش‌های ساختاری یا نهادی و عدم حمایت‌های لازم، فرزندان کمتری را به دنیا می‌آورد. توجه به این نکته ضروری است که اگرچه قانون «حمایت از خانواده و جوانی جمعیت» در راستای برون‌رفت از چالش‌های مذکور و با تکیه بر نگرش و تمایل خانواده‌های ایرانی بر فرزندآوری تدوین شد و به تصویب رسیده، اما تسهیل فرایند فرزندپروری ذیل آن کمتر دیده شده است. باتوجه‌به مطالب فوق تدوین قوانینی نسبت به رفع نگرانی خانواده‌ها از آینده فرزندان به‌ویژه مسئله تحصیل و تسهیل فرایند فرزندپروری ضروری به‌نظر می‌رسد.

درنهایت و باتوجه‌به یافته‌های مذکور، لزوم رصد جامع و مستمر شاخص‌های آماری حوزه فرزندآوری و توجه به چالش‌های هر یک از این شاخص‌ها در تبیین وضعیت موجود، ارزیابی مستمر قانون در حین اجرا، لزوم نظارت و مطالبه‌گری در راستای حذف تشتت داده‌های آماری در شاخص نرخ باروری کل، لزوم سیاست‌گذاری مناسب در راستای تسهیل ازدواج و کاهش میانگین سن ازدواج جهت افزایش نرخ باروری، لزوم سیاست‌گذاری مناسب در خصوص کاهش میانگین سن فرزندآوری ضمن حفظ سلامت مادر و کودک، لزوم طراحی و حمایت از پژوهش‌های تخصصی ملی در حوزه جمعیت و فرزندآوری (در دو بُعد رفتاری و نگرشی)، عدم سیاست‌گذاری تک‌ساحتی و توجه به تمام عوامل مؤثر و گروه‌های اجتماعی جهت ارتقای نرخ باروری، لزوم سنجش و احصای عوامل تأثیرگذار بر شکاف بین رفتارها و نگرش‌های ایرانیان در حوزه فرزندآوری از جمله توصیه‌های سیاستی است که در این گزارش مورد تأکید قرار گرفته است.